

План-конспект уроку з теми “Води суходолу Африки”

Мета уроку:

Освітня: познайомити школярів з найбільшими річковими системами Африки, їх живленням та режимом, характером течії річок. Дати характеристику найбільшим озерам Африки. Звернути увагу на походження їх улоговин. Повідомити про великі артезіанські басейни материка. Звернути увагу на значення водойм Африки для природи та населення.

Виховна: Сприяти формуванню світоглядних ідей про взаємозв'язки та єдність компонентів природи. Сприяти екологічному вихованню учнів, на основі матеріалу про використання людиною внутрішніх водойм Африки та їх охорону.

Розвиваюча: Розвивати у школярів інтерес до вивчення географії, вводячи в урок елементи цікавої географії та інтерактивні форми роботи. Розвивати логічне мислення учнів, вміння обґрунтовувати свої погляди, робити висновки та порівняння. Розвивати вміння учнів вільно користуватися різними джерелами географічних знань (підручником, картами атласу, малюнками, схемами), аналізувати та зіставляти їх.

Тип уроку: комбінований

Обладнання:

- фізична карта Африки;
- атласи школярів;
- презентація ppt «Внутрішні води Африки»;

Хід уроку

I. Організація класу

II. Перевірка засвоєння попереднього матеріалу: (Фронтальне опитування)

A. Питання для усного обговорення:

1. Розкажіть, як формувалася Африка, як самостійній материк.
2. Назвіть основні елементи будови земної кори Африки та покажіть їх на карті.
3. Які форми рельєфу й чому переважають в Африці.

4. Які вам відомі найбільші рівнини та гірські системи Африки?

Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності учнів

Приєм «Мікрофон»

- З якою метою вивчається тема?
- Чи зможуть учні знання теми використати в подальшому?
- Чому вода – найцінніший мінерал на Землі?
- Яке значення вода має для окремих регіонів Африки?

III. Вивчення нового матеріалу

П л а н:

1. Практична робота 8 (продовження). Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Африки
2. Характеристика найбільших річкових систем Африки.
3. Озера Африки.
4. Болота та підземні води.

Мотивація вивчення теми вчителем.

Африканське прислів'я говорить "Вода дорожча за борошно". Це показує ставлення місцевих жителів до води, як до найбільшого багатства. На значних площах Африки води справді мало. Проте не скрізь на материк її бракує. Подекуди води навіть забагато. Нерівномірність поширення водою в Африці пов'язана з кліматом.

- Знаючи особливості різних типів клімату Африки поясніть, у яких кліматичних поясах найбільш гостро відчувається нестача води, а у яких існує її надлишок.

1. Практична робота 8 (продовження). Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Африки. (Самостійне виконання практичної роботи учнями з використанням атласу та контурних карт.)

Мета: позначити основні географічні об'єкти Африки на контурній карті та запам'ятати їх місцезнаходження.

Використання карт: фізична карта Африки

Завдання:

Протягом вивчення теми, користуючись картами атласу, нанесіть на контурну карту та запам'ятайте положення на материк таких географічних об'єктів:

Гідрологічні об'єкти Африки

Категорії географічних об'єктів

Назви географічних об'єктів

Внутрішні води:

Річки

Ніл (6671 км), Конго (Заїр), Нігер, Замбезі,

Оранжева

Водоспад

Вікторія (на р. Замбезі)

Озера

Вікторія, Танганьїка, Ньяса, Чад

2. Характеристика найбільших річкових систем Африки. (Пояснення вчителя з елементами бесіди, робота з фізичною картою Африки, презентацією ppt «Внутрішні води Африки», контурними картами.).(Слайд №2,3,4)

- Поясніть, як впливає клімат на кількість водойм на суходолі?
- Які частини гідросфери відносять до внутрішніх вод?
- Що таке річковий басейн, живлення та режим річки? (Слайд 7,8)

Басейн річки – це територія з якої річка збирає води.

Річки слугують людям з давніх-давен як транспортні шляхи та джерела зрошення. Коли уважно придивитися до карти густоти населення, то можна помітити, що по долинах річок та берегах озер густота населення найбільша.

Річки Африки належать до трьох басейнів: Атлантичного, Індійського океанів та басейну внутрішнього стоку. Найбільшу площу охоплюють річки басейну Атлантичного океану (близько 1/2 площі материка). Водночас 1/3 території належить до басейну внутрішнього стоку. В Індійський океан впадають річки з 1/5 площі Африки. Вододілами басейнів океанів є найвищі точки материка.

- За фізичною картою Африки назвіть форми рельєфу, які слугують вододілами басейнів різних океанів та басейну внутрішнього стоку.

Річки Африки різні за характером течії. У верхів'ях вони здебільшого мають гірський характер, у середній і нижній течії — пороги і водоспади. Тому більшість річок судноплавні не по всій своїй довжині.

Витоки трьох з чотирьох великих річок Африки — Конго (Заїр), Замбезі та Нілу — знаходяться порівняно на невеликій відстані одна від одної — в Східній Африці. Конго впадає в Атлантичний океан на заході, Замбезі — в

Індійський океан на південному сході, Ніл — у Середземне море на півночі материка. Кожна з цих трьох річок починається в нагір'ях, пов'язаних з рифтовою зоною.

Живлення та режим річок залежить від кліматичних умов територій, по яких вони протікають. Тому густина річкової сітки нерівномірна.

- Поясніть, як впливає клімат на джерела живлення та режим річок?

Є території, де річок дуже багато, є — де взагалі немає постійних водотоків, лише пересохлі річища, що наповнюються водою тільки під час рідких злив.

У Північній Африці у Сахарі їх називають “ваді”. Натомість протягом усього року повноводі річки екваторіального поясу (поясніть чому).

Річки, які перетинають субекваторіальний пояс мають значні коливання рівня води за сезонами (з чим це пов'язано?).

слайд 3

Найбільшою річкою Африки є Ніл. Він утворюється неподалік від міста Хартум (столиця Судану) після злиття його двох приток – Білого та Голубого Нілу. Ніл (разом з Білим Нілом) є найдовшою річкою світу (6671 км).

Білий Ніл бере початок у зоні тропічних дощів, у темних і вологих лісах поблизу екватора. Подолавши простори Східноафриканського плоскогір'я, Білий Ніл широко розливається по майже плоскій рівнині і утворює знамениті нільські болота довжиною 500 км і шириною до 800 км. Саме тут — батьківщина папірису, з якого стародавні єгиптяни виробляли папір. Папірус росте так густо, а його переплетені між собою тригранні стебла настільки тверді і жорсткі, що людина в таких заростях прорубує собі шлях

сокирою. У місцевих болотах дуже багато бегемотів і крокодилів. Голубий Ніл витікає з озера Тана на Ефіопському нагір'ї.

Після злиття Білого і Голубого Нілу річка до самого гирла протягом майже 3000 км не приймає жодної притоки. В середній течії Нілу колись були пороги, що заважали судноплавству. Нині тут побудована Асуанська гребля, яка не тільки поліпшила судноплавство, а й регулює постачання води на поля Єгипту та дає електроенергію. В її будівництві брали участь і українські фахівці.

Тривалий час Ніл залишався загадкою для жителів Єгипту. Він завжди розливався влітку, коли в країні стояла найбільша спека. Родючий мул, який приносили розливи Нілу, давав змогу єгиптянам щороку збирати високі врожаї. В цьому єгиптяни вбачали втручання надприродних сил і боготворили річку. Сьогодні такі природні явища можна пояснити за допомогою кліматичних карт. Хоча сам Ніл тече крізь сухий та спекотний тропічний пояс, його витoki знаходяться в субекваторіальному поясі. В сезон літніх дощів вони одержують багато води, яку несуть в Ніл. У зимовий сезон засухи притоки Нілу міліють. Тому міліє й сам Ніл.

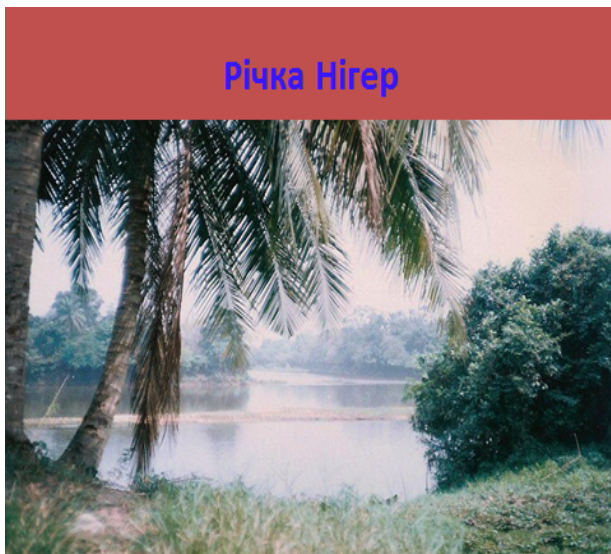
- Позначте умовними знаками (див.опорну схему) на контурній карті характеристику джерел живлення та режиму Нілу та його найбільших приток.

слайд 5

Найповноводніша річка Африки й друга за протяжністю на материк — Конго (Заїр). За повноводністю вона поступається тільки Амазонці. В середньому за рік Конго виносить в Атлантичний океан стільки води, що опріснює води океану на кілька десятків кілометрів від берега. Стік Конго в Атлантичний океан перевищує стік Нілу у 15 разів. Конго зароджується в центральній частині материка під іменем Луалаби. Конго – єдина річка світу, що двічі перетинає екватор. Басейн Конго званою частиною знаходиться в екваторіальному кліматичну поясі, в якому випадає велика кількість опадів. Тому річка повноводна протягом усього року. Річка протікає в улоговині Конго, що власне створена її відкладами. В нижній частині вона проривається крізь тверді кристалічні породи та звужує свою долину. Тут знаходяться пороги й водоспади, що називаються водоспадами Лівінгстона.

- Позначте умовними знаками (див.опорну схему) на контурній карті характеристику джерела живлення та режиму Конго.

слайд4

Третя за довжиною річка Африки — Нігер. Назва походить від берберського слова Н'Єгірен – “річка”. У верхній течії на ній багато порогів та водоспадів, що заважають судноплавству. Оминаючи тверді породи щита Африканської платформи, річка робить великий вигин, який називають “петлею Нігеру”. В умовах субекваторіального кліматичного поясу річка має нерівномірний стік. Влітку вона поповнюється водою, зимою – сильно міліє. Нігер має

надзвичайно велике значення для водопостачання країн, що розміщені на її берегах.

Річка Замбезі, що на півдні материка, відома європейцям з ХІХ ст. під сучасною назвою, яка означає у перекладі з місцевої мови – “велика річка”. На Замбезі знаходиться одне з див природи світового значення — водоспад Вікторія, заввишки 120 м. Коли річка Замбезі повноводна (за картою кліматичних поясів з’ясуйте, у яку пору року це буває), то об’єм води, що проходить через водоспад Вікторія, настільки великий і з такою силою падає вниз, що хмару краплин, яка піднімається вгору, видно на відстані 40 км. Не випадково місцеві жителі називають водоспад «grimлячим димом». У краплинах води навколо цього величного водоспаду часто вирає веселка, яка піднімається на висоту 300 м. Водоспад у 1855 р. відкрив Давід Лівінгстон і назвав його ім'ям королеви Британії Вікторії.

- Позначте умовними знаками (див.опорну схему) на контурній карті характеристику джерела живлення та режиму Нігеру та Замбезі.

Річка Оранжева має протяжність 2100 км. Це VII за протяжністю річка Африки. Площа басейну понад 1 млн. км². Порожиста. Несудноплавна. Починається у Драконових горах. Названа голландським полковником Р.Гордоном у 1777-79 рр. на честь правлячої династії Оранської. Згодом назву спотворили. В середній течії Оранжевої знаходиться найвищий водоспад у Африці – Ауграбіс, виточений річкою у гранітах. Його висота становить 146 м. Назва водоспаду означає: “дуже шумне місце”.

Окаванго – найдовша річка басейну внутрішнього стоку Африки. Її протяжність становить 1600 км. Це XI за протяжністю річка Африки. Площа басейну близько 800 тис.км². Окаванго закінчується в напівпустелі Калахарі, гублячись у пісках. Це так звана болотиста “дельта” Окаванго. Через значні запаси води тут живе багато тварин. Під час тривалої посухи Окаванго сильно міліє, залишаючи наноси мулу.

- Знаючи кліматичні умови, в яких протікають річки Оранжева та Окаванго з’ясуйте, які вони має джерела живлення та режим.

- Позначте умовними знаками (див.опорну схему) на контурній карті характеристику джерела живлення та режиму Оранжевої та Окаванго. Пояснення вчителя з елементами бесіди, робота з фізичною картою Африки, презентацією ppt «Внутрішні води Африки», контурними картами.

2. Озера. (Пояснення вчителя з елементами бесіди, робота з фізичною картою Африки, презентацією ppt «Внутрішні води Африки», контурними картами.) Майже всі великі озера Африки мають тектонічне походження улоговин, тобто лежать у розломах, або прогинах земної кори.

Найбільшим за площею озером материка є Вікторія. **Слайд 11** Воно знаходиться на висоті 1134 м., в прогині платформи, тому порівняно неглибоке. Вікторія – третє за площею озеро світу та друге серед прісних озер. Його довжина 320 км, а ширина 275 км. Глибина до 80 м. Місцеві жителі називають водойму Ньянза – “озеро”. Сучасну назву дав англійський мандрівник лейтенант Д.Спик, який у 1858 р. вперше з європейців досяг південного берега озера, здобувши таким чином перемогу (вікторію) у відкритті цієї грандіозної водойми. Озеро Вікторія має багато островів. Тропічні грози часто призводять до штормів. Береги низькі й відчувають припливи та відпливи, як узбережжя океанів. Місцеві жителі, які не відають про вплив Місяця на гідросферу, пояснюють припливи на озері життям на його берегах бегемотів. Коли вони заходять у воду настає приплив, виходять з води – відплив.

Найбільше озер зосереджено у Східній Африці в зоні Східноафриканського розлому. Ці озера витягнуті з півночі на південь, мають велику довжину, порівняно з шириною, та досить великі глибини. Друге за величиною в Африці і за глибиною в світі (1470 м) озеро Танганьїка **Слайд 9** простягається в напрямі тектонічного розлому на 650 км, а ширина його становить від 40 до 80 км. Гірські хребти на його берегах досягають висоти 2000 м. В озері живуть крокодили, на берегах – бегемоти. Назва у перекладі з мови місцевих жителів означає “озеро у савані”.

Неначе продовженням Танганьїки є озеро Ньяса, **Слайд 10** глибиною до 706 м. Назва означає “озеро”. Розвинене судноплавство та рибальство.

Усі озера на сході Африки стічні й прісні.

- Позначте літерою «Т» на контурній карті Африки озера тектонічного походження.

У пустелях озера реліктові, тобто такі, що залишені від давніх великих водойм. Вони мають невеликі глибини. Під час дощів їх площа різко збільшується, а у сухий сезон зменшується. Найбільшим таким озером є Чад, що перетворюється під час посухи на велику кількість дрібних озер. Залежно від сезону його площа сильно коливається: від 10 до 26 тис.км². Глибина 4-11 м. На одному з діалектів мови канурі слово “чад” означає “великий простір води”. Вода в озері Чад слабо-солонна, тому що має стік у підземні артезіанські басейни. Озеро багате на рибу. Рослинність бідна. Наводі трапляються плавучі острови з папірусу та трав.

Озеро Тана виникло в наслідок загати річки Голубий Ніл потоками лави. Тобто воно має загатне походження. Озеро лежить на висоті 1830 м. Площа 3,1-3,6 тис.км². Глибина до 70 м. На озері Тана є численні острови. Озеро багате на рибу, яка приваблює пеліканів.

- Позначте літерою «Р» на контурній карті озеро Чад, яке має реліктове походження, літерою «З» озеро Тана, яке має загатне походження улоговини.

Озера Африки, подібно до річок, слугують людям як транспортні шляхи. В них багато риби, якою харчуються місцеві жителі. Пояснення вчителя з елементами бесіди, робота з фізичною картою Африки, презентацією ppt «Внутрішні води Африки», контурними картами.

4. Болота та підземні води. (Коротка інформація вчителя.)

Болота Африки розміщуються у найбільш зволжених районах материка. Найбільше їх знаходиться в середній частині басейну Конго та у верхів'ях Білого Нілу.

Африка у своїй північній (пустеля Сахара) та південній (пустелі Наміб та Калахарі) частинах терпить від гострої нестачі водних ресурсів. Там люди

користуються переважно підземними водами. Великі запаси підземних вод зосереджені під поверхнею Сахари. У місцях, де підземні води підходять близько до поверхні, знаходяться оазиси — ділянки пустель з рослинністю.

IV. Узагальнення та корекція знань з вивченої теми

Висновки: (Підбиття підсумків уроку вчителем.)

- Внутрішні води Африки розміщені дуже рівномірно, що пов'язано з кліматом материка. Найбільше водойм в Центральній Африці, найменше в пустелі Сахара — на півночі та пустелях Наміб і Калахарі — на півдні.
- Річки Африки належать до басейнів Атлантичного та Індійського океанів і басейну внутрішнього стоку. Найдовшими річками є Ніл, Конго, Нігер та Замбезі.
- Озера Африки численні і різні за походженням улоговин. Найбільші озера тектонічного походження, тобто лежать у прогинах земної кори (Вікторія) або розташовані в Східноафриканській зоні розломів (Танганьїка, Ньяса). Озеро Чад має реліктове походження.
- У пустельних район є значні запаси підземних вод.

Запитання та завдання для усного контролю знань: (Усне опитування.)

1. Чому внутрішні води Африки розміщені вкрай нерівномірно?
2. Назвіть найбільші річки та з'ясуйте, до який басейнів вони належать.
3. Розкажіть про характер течії та режим Нілу.
4. Поясніть, чому Конго є найбільш повноводною річкою Африки.
5. Порівняйте режим Нігеру та Замбезі.
6. Назвіть найбільші озера Африки. Поясніть, як вони виникли.
7. * Яке живлення мають річки Африки в різних кліматичних поясах?
8. * Поміркуйте, для яких потреб використовує людина річки й озера в різних частинах Африки.

Повторення вивченої географічної номенклатури за слайдом презентацією ppt «Внутрішні води Африки». (робота зі слайдом презентації ppt.)

V. Домашнє завдання.

- Повторити матеріал з використанням графічного конспекту (шпаргалки).

- Вивчити географічну номенклатуру, нанесену на контурну карту.
- Відшукати географічні об'єкти-рекордсмени на материку (об'єкти «най-най...») та назви-двійники.